

Geder på græs

Velfungerende afgræsning
med økologiske malkegeder

INDHOLD

Forord	3
Osten smager af det, geden æder	4
Egnede malkegederacer	6
Geder er topgræssere	8
Sådan gør de i Holland	9
Praktiske erfaringer med afgræsning	10
Kid på græs	12
Gennemmalkning - en spændende mulighed	14
Styr græsmarken bedre	15
Vælg den rette græsblanding	19
Økonomi i mælkeproduktion	22

KOLOFON

Tekst: Annette Holmenlund, Kalø Økologisk Landbrugsskole; Karsten Atterman Nielsen, Videncentret for Landbrug; Karen Jørgensen, Videncentret for Landbrug; Bjarne Hansen, Økologisk Landsforening; Edward Hoekman, Øko Ged & Grønt

Fotos: Annette Holmenlund, Jens Chr. Skov, Jakob Brandt, Hunsballe Frø

Redaktion: Karen Munk Nielsen

Projektleder: Jens Chr. Skov

Layout og grafik: ph7 kommunikation

Tryk: Lasertryk

Udgivet af: Økologisk Landsforening, 2012

Hæftet er produceret og udgivet med støtte fra EU's landdistriktsprogram.

FORORD

Økologiske malkegeder skal på græs. Frisk græs er billigere end ensilage og hør, og derfor vil det være en fordel at øge afgræsningen, hvis det kan ske, uden at det går ud over ydelsen. I projektet "Velfungerende afgræsning med økologiske malkegeder" har vi fulgt en række danske besætninger med malkegeder. Optagelsen af græs har i projektperioden svinget mellem 0,3 og 1,0 kg tørstof pr. ged pr. dag. Flere steder kunne optagelsen og udbyttet løftes med bedre græsmarkstyring.

Formålet med dette faktahæfte er at give anvisninger på godt management ved afgræsning med økologiske malkegeder. Vil man etablere et økologisk malkegedehold, er det vigtigt at få begyndt med de rigtige græsblandinger, godt management og økonomiske forventninger, som er realistiske.

Vi har for første gang udarbejdet regneark med DB-kalkule, der kan beregne 0-punkt for økologisk mælkeproduktion. Kalkulen bygger på faktiske tal fra danske bedrifter.

Vi vil gerne takke de deltagende landmænd for det store engagement i staldskole og studietur til Holland og konsulenter for deltagelse i markbesøg og tilrettelæggelse af studieturen.

Tak til Fonden for Økologisk Landbrug og Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri for midler til at gennemføre projektet og udgive dette faktahæfte.

*Projektleder
Jens Chr. Skov, Økologisk Landsforening*

OSTEN SMAGER AF DET, GEDEN ÆDER

AF EDWARD HOEKMAN

Da vi i sin tid rejste fra Holland til Danmark med vores ged i hestevognens bagagerum, levede den hovedsagligt af græs fra vejkan-
ten og grøften. Alt efter hvad vi mødte på vores vej, var smagen af mælken temmelig forskellig og kraftig.

Da vi leverede mælk af vores 150 geder, og mælkemængden var afgørende for vores økonomiske situation, brugte vi forholdsvis meget mere kraftfoder end i dag. Mælken havde dengang ikke nogen stærk smag.

Siden vi selv er begyndt at bearbejde vores gedemælk til ost, er jeg blevet mere interesseret i, hvordan vi kan få indflydelse på smagen af mælken, så den kan resultere i en lækker ost.

Om sommeren bliver gederne fodret med frisk græs, hø og korn. Det giver ikke de store mængder mælk, men jeg mener, at det giver mælk med en aromatisk smag.

Mælk fra afgræsning giver en blødere ost, hø giver en fastere og mere tør ost, så hvis det regner meget, og gederne ikke vil være udenfor, får jeg en mere tør ost end i en solrig periode. Kløver og havre giver en blødere ost. Majs, halm, byg, rug, hvede, roer og kartofler giver en fastere ost.

Forårsgræs giver en mindre karakteristisk smag and efterårsgræs. Jeg har på fornem-
nelsen, at urter som f.eks. mælkebøtter,

Edward Hoekman har et gård-
mejeri og fremstiller selv ost af
mælken fra sine geder.

tidsler, skræppe, og cikorie hver for sig giver karakter til mælken og dermed osten. Komælk bliver gul, når køerne er på græs. Det sker ikke med gedemælk, fordi dyrene omsætter karoten i kroppen til vitamin A, som følger med over i mælken.

I starten af laktationen - fra januar april - fodrer vi med proteinrig ensilage og korn suppleret med kraftfoder, så mælkepro-

duktion kommer godt i gang. Om efteråret fodrer vi med energi-rig ensilage. For at få god smag i mælken slår vi helst græsset omkring middagstid, når det er rimeligt tørt og har tid til at tørre yderligere, inden det bliver mørkt. Ellers går der meget sukker tabt under omsætning om natten. Et højere sukkerindhold opnår man også ved at vente nogle dag efter en regnfuld periode, før man slår græsset.

Man kan selvfølgelig diskutere smag og behag, men efter min mening giver majs en sødlig smag i mælken. Lucerne giver en flødeagtig smag, og for meget hvid- og især rødkløver giver en stærk smag. Det gør kålrabi som bekendt også.

EGNEDE MALKEGEDERACER

AF ANNETTE HOLMENLUND

Danmark har oprindeligt fortrinsvis markert gederacerne Dansk Landrace, Saanen og Toggenburgere. De to sidstnævnte stammer oprindeligt fra Schweiz, men er fremavlet verden over. Der er kun importeret meget få dyr til landet på grund af skiftende importrestriktioner, som alle har til formål at bevare Danmarks høje sundhedsstatus.

Saanen og Toggenburger er importeret fra meget højtydende engelske besætninger i slutningen af 1990'erne, og indkrydsningen af disse har forbedret yverophæng og mælkeydelse.

Når man indkøber dyr fra højtydende besætninger i udlandet, viser erfaringerne, at

yddelsestallene i sælgerbesætningen gælder dyr, der nøje er tilpasset besætningens forhold. Det er derfor bedst at købe højtydende dyr fra besætninger, hvor græsningsmuligheder, fodring, opstaldning osv. ligner de forhold, dyrene bliver budt i køberbesætningen. Avlsudvælgelse bør ske på baggrund af ydelseskontrol i besætningerne.

DANSK LANDRACE

Den oprindelige Danske Landrace blev i 70'erne samlet af Danmarks Gedeavlforening, og denne race er i dag på listen over bevaringsværdige racer hos Genressourceudvalget. Igennem 1990'erne har flere større malkebesætninger været baseret på landrace. Dens mælkeydelse varierer meget, og officiel ydelseskontrol mangler, men 500-800 kg EKM pr. år er ikke ualmindeligt.

Toggenburger

Sundheden er god. Mange farver kan forekomme, og den kraftige pels består af dækhaar og en god portion underuld (kashmere), som fældes om sommeren.

TOGGENBURGER

Toggenburgerne har fået en rigtig god udbredelse i Danmark. De fleste større økologiske besætninger har købt bukke med engelske/hollandske Toggenburgere i afstamningen. Toggenburgerne er gråbrune med hvide aftegn langs næseryg og ører samt klove, og deres farver dominerer. Den har forholdsvis lang pels. Den har en god vomkapacitet og også god ydelse og sundhed. Igen mangler vi kontrol men regner med at kunne opnå 600-900 kg EKM.

.....
Saanen

SAANEN

Saanengeden er den største og højest ydende i malkegedevlen. Den er stor og hvid med en kort pels. Der er importeret en del dyr med gode ydelsespotentialer fra Holland. Det er dog ikke alle økologiske besætninger, der har haft held med at fodre og passe denne race. Det kan være svært at holde Saanengeder ude på græsmarkerne, og den korte pels fordrer, at den kan komme ind i ly for regn og blæst. Sundheden kan give problemer. Lykkes produktionen, kan ydelsen blive høj – op til 1.000 kg EKM.

.....
Dansk Landrace

Race	Egenskaber	Vægt ged	Forventet ydelse i DK
Landrace	Tilpasset dansk klima	45-55 kg	500-800 kg EKM
Toggenburger	Høj sundhed, pænt yver	55- 65 kg	600-900 kg EKM
Saanen	Udpræget malkeged	60-80 kg	600-1000 kg EKM

Ydelse og vægt er forfatterens bedste bud - registreringer mangler.

GEDER ER TOPGRÆSSERE

AF BJARNE HANSEN

Geder æder ikke hvad som helst. De er meget søgende i deres fødevalg, og afgrøderne skal have en stor grad af lækkerhed, for at gederne optager græs i en mængde, der betyder noget i den samlede fodring.

Det er helt tydeligt, at geder topgræsser, og at de selekterer meget. De kan gå langt for at finde græs, de vil æde. De går efter frøstængler og blade, der sidder højt. Saftigt kløvergræs tager de helst ikke. Enkelte producenter har dog fået gederne til at græsse kløvergræsmarker ned til en højde af 10 cm.

UDBYTTE GÅR TIL SPILDE

Gedernes måde at græsse på er i konflikt med ønsket om et højt udbytte i græsmarken. En stor del af produktionen i en kløvergræsmark findes fra 0 til 10 cm. Gederne græsser generelt ikke under 10-15 cm, i nogle tilfælde ikke under 20 cm.

Det betyder, at udbyttet i græsmarkerne varierer meget. Under danske forhold opnår producenterne udbytter fra ca. 3.500 til 7.000 FE/ha med langt de fleste marker i den lave ende. Reelt opnår producenterne ikke mere end ca. 50 procent af det potentielle udbytte under afgræsning.

SAMGRÆSNING MODVIRKER SPILD

En måde at udnytte græsset bedre på er at samgræsse med andre dyr. Samgræsning med forskellige husdyrarter kan udover et større udbytte også nedsætte risikoen for løbetarmorm og coccidiose. Normalt bør

Gederne græsser generelt ikke under 10-15 cm. De nipper helst fra toppen.

det være gederne, som afgræsser først, netop fordi de topgræsser. Derefter følger kødkvæg, heste eller får. Får og geder kan rammes af samme typer orm, men er det dyr fra samme besætning vil de højst sandsynligt i forvejen dele orm og derved også til en vis grad være immuniseret.

SÅDAN GØR DE I HOLLAND

AF ANNETTE HOLMENLUND

En gruppe danske producenter, konsulenter og landbrugsskoleelever besøgte i 2011 fire hollandske gedemælksproducenter for at hente inspiration og erfaringer derfra.

Et fælles træk mellem gedehold i Danmark og Holland er, at avlerne ikke får maksimalt ud af deres græsmarker.

Afgræsningens andel af rationen varierer de fleste steder fra 5-15 procent, og den bliver derfor alle steder suppleret med ensilage af forskellig slags foruden korn og kraftfoder. En hollandsk producent havde forsøgt at presse gederne til et større græsoptag men oplevede, at ydelsen faldt.

På alle fire besøgte gårde er der fokus på at beskytte dyrene mod indvoldsparasitter mere end på at opnå et højt græsoptag. Det sker gennem hyppige foldskift eller brug af stribegræsning. Nogle steder får marken blot en pause mellem afgræsningerne, andre steder bliver der konsekvent taget et slæt græs imellem afgræsningerne, hvilket giver markerne en græsningspause på tre måneder. En producent, der anvender stribegræs, har både for- og bagtråd. Fortråden flyttes mindst én gang om dagen, nogle gange flere. Bagtråden flyttes hver 10. dag, så det afgræssede areal hegnes fra og får fred.

Ydelsen i besætningerne er omkring 700-800 kg mælk/ged. Flere steder praktiseres gennemalkning, dvs. forlænget laktation, hvor gederne maler i flere år uden at blive sat til buk. Det skyldes, at mælkeproducenterne

Et fælles træk mellem gedehold i Danmark og Holland er, at avlerne ikke får maksimalt ud af deres græsmarker.

skal betale omkring 50-60 kr. for at afhænde et kid til opfødning. Alternativet er, at en dyrlæge slår kiddene ihjel.

MALKEGEDER I HOLLAND

- 30 økologiske besætninger
- 30 konventionelle
- 10 mio. liter mælk afsættes i kooperativ
- 2 mio. liter mælk afsættes via private mejerier

Læs om bedriftsbesøgene på internet-adressen www.okologi.dk/holland.aspx

PRAKTISKE ERFARINGER MED AFGRÆSNING

AF BJARNE HANSEN

Syv økologiske gedemælksproducenter deltager i projektet 'Velfungerende afgræsning med økologiske mallegeder'.

I 2011 har de registreret mælkeydelse, fodring og græsoptag i sæsonen, og i en staldskole diskuteret græsningsstrategier og udnyttelse af afgræsningsmarkerne med hinanden. Vi har på skift besøgt bedrifterne og set rigtig mange græsmarker og samlet erfaringerne med afgræsning ind. Det følgende opsummerer disse erfaringer.

BLANDINGER ER IKKE STABILE

I 2007 blev der udviklet græsblandinger til geder. Erfaringerne er, at blandingsforholdet ændrer sig med tiden og med jordbonitet, gødningsniveau og især management. Hvordan markerne passes, er helt afgørende for, hvordan de enkelte arter klarer sig. Blandingen er et udgangspunkt, og pasningen skal målrettes

og optimeres for at sikre de planter, der indgår i blandingen, gode vækstforhold.

GRÆSMARKSSTYRING STYRER FOR LIDT

I praksis ser mange marker slidte og forpjuskede ud med mange stængler og meget vraggræs.

Det er muligt at opnå langt større udbytter i disse afgrøder, og specielt kan afgræsningen forbedres markant.

Generelt bliver markerne afpudset for lidt, for sent og for dybt. Netop på grund af gedernes topgræsning er det vigtigt at pudse stænglerne væk, så der dannes ny bladmasse og så specielt rajgræsserne holdes produktive.

FODER ELLER GØDNING

Producenterne er usikre på, om det afpudsedede materiale kan opsamles og bruges til foder, eller om det skal forblive i marken – eller eventuelt blandes i gylletanken. Der er brug for undersøgelser af, om der er indhold

Sådan ser græsser i en gedeblanding ud, hvis man ikke tager hånd om pasningen.

af frisk gødning med coccidier og listeria i det afpudsede materiale.

Afgræsningsstrategierne er lidt diffuse, men de fleste anvender faste folde, der afgræsses, til gederne ikke længere optager foder nok.

GRÆSMARKER SKAL I ROTATION

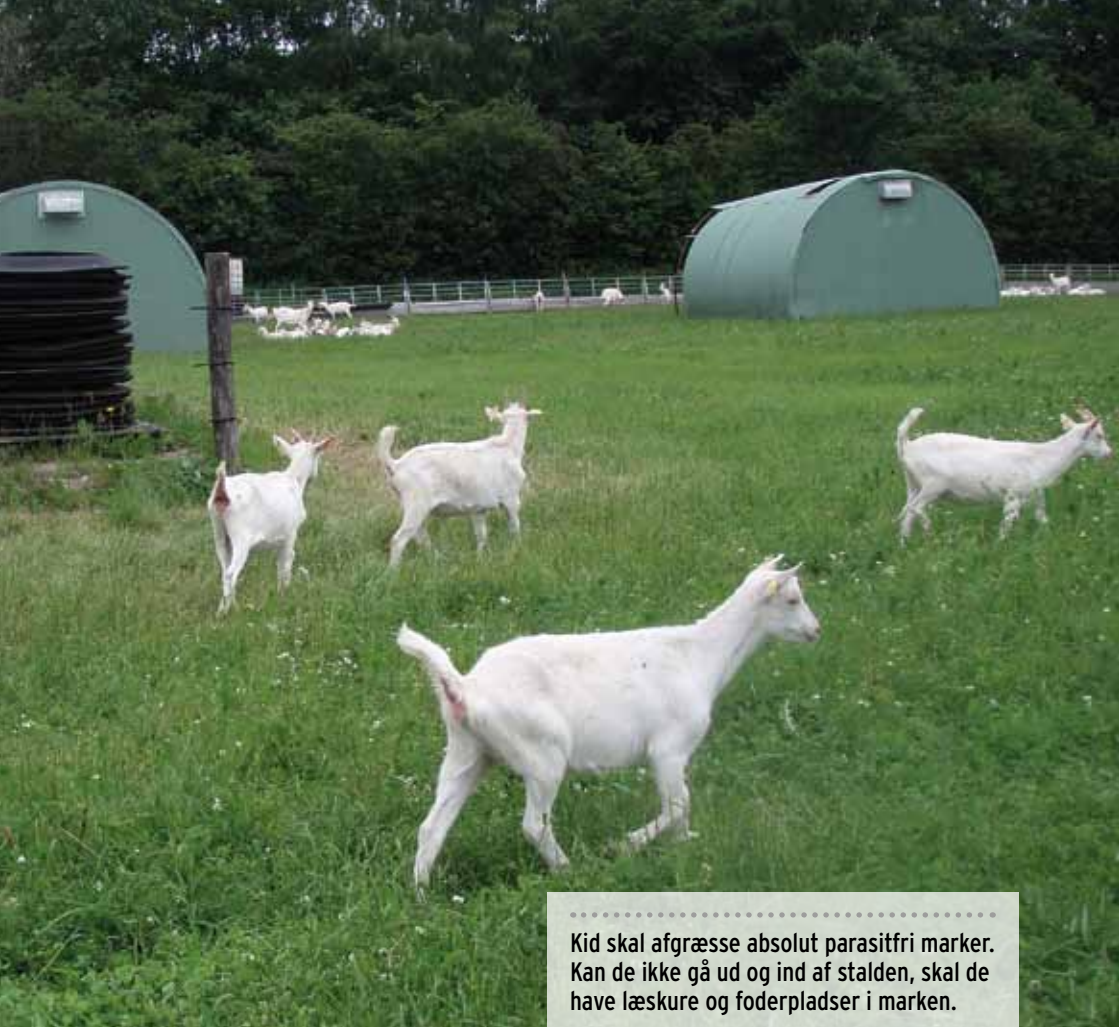
En del af markerne indgår ikke i et reelt sædskifte, fordi de ligger praktisk i forhold til at få gederne ud og ind af stalden til malkning. Ulempen er kedelige afgræsningsmarker, som hurtigt bliver slidte, bliver for gamle og potentielt smittefarlige med løbe-tarmorm og coccidier. Det er også en ulempe, at afgrødens forfrugtsværdi og kvælstofopsamling ikke bliver realiseret i en efterfølgende kornafgrøde. Der vil være en stor økonomisk gevinst på alle fronter ved at lade græsmarkerne indgå i et sædskifte.

FORSLAG TIL BEDRE PRAKSIS

- Gederne skal tidligere ud om foråret. Man kan hente mange FE i den periode, og græsvæksten løber fra gederne, når de kommer for sent ud.
- Mere fokus på management og det økonomiske potentiale, der ligger i et højt optag af græs. Græs af god kvalitet kan øge mælkemængden på en billig måde.
- Hurtig og nem hegning. Den må ikke være en begrænsende faktor i forhold til at lave et godt sædskifte. Nemmere hegnssætning vil gøre det nemmere at etablere flere små folde, så gederne oftere skifter fold og derved hele tiden har græsning på afgrøder med høj 'lækerhedsværdi'.

Malkegedeavlere mødes i en staldskole og diskuterer græsningsstrategier og udnyttelse af græsmarken.

Kid skal afgræsse absolut parasitfri marker. Kan de ikke gå ud og ind af stalden, skal de have læskure og foderpladser i marken.

KID PÅ GRÆS

AF ANNETTE HOLMENLUND

Læmmesæsonen er oftest januar-februar. Kiddene får mælk i mindst syv uger, og fodringen i denne periode gribes meget forskelligt an:

- Har man god afsætning for gedemælken, kan kiddene med fordel få økologisk mælkeerstatning efter råmælksperioden.
- Kiddene kan også blive hos gederne i disse syv uger. Her er det en fordel at give dem en 'børneafdeling', hvor de lærer at æde kraftfoder, mens gederne malkes. Systemet giver ekstra arbejde og koster gedemælk i tanken men giver gode, sunde kid. Geder, der både giver mælk til kid og tank, har et stort behov

for næring. Kiddet får måske to liter og malkeren to liter.

- Nogle eksperimenterer med at lukke kiddene i børneafdelingen i en periode inden malkningen for at øge den malkede mængde. Erfaringer viser, at den samlede mælkeydelse hos geden bliver højere på denne måde.

KID SKAL VOKSE GODT

Kiddene vil ofte være fravænnede inden udbinding og går derfor sjældent sammen med de malkende geder på marken. Kiddene skal have absolut parasitfrit græs, og de skal helst vokse 175 gram dagligt for at nå 60 procent af deres voksne vægt, inden de ilægges i kommende brunstsæson, dvs. ved en vægt på ca. 35-45 kg.

Det er ofte nødvendigt at give dem et tilskud af kraftfoder, for at de kan blive modstandsdygtige over for sygdomme og opnå den fornødne tilvækst, men gimmerkid må ikke fodres med kraftfoder efter ædelyst i 3-6 måneders alderen, da de skal overholde 60 procent grovfoder.

Man skal have fokus på parasitkontrol og en tilstrækkelig proteinrig fodring, når kiddene er på græs. Optimal græsning indebærer, at man flytter dem til rene marker mindst hver tredje uge og gerne oftere. Det vil altså være optimalt at sætte kiddene ud på slæt-marker, der f. eks. er indhegnet med fleksinet hegn. Der skal være skygge, læ, vand og fodertrug.

Store, faste indhegninger er gedesikre. Dyrene bliver, hvor de hører hjemme, men

de vil hurtigt opformere coccidiose og parasitter. Det sker især ved læskure og i faste indhegninger, hvis disse ikke er meget store og aktivt med i sædskiftet.

SUPPLER MED GODT HØ

Kiddene skal indtil midsommer have 0,6-0,7 FE om dagen. Der er grænser for hvor store mængder græs, de er i stand til at tygge sig igennem med deres små kæber. Derfor kan tilskud af 200-300 g kalveblanding pr. dag være et godt supplement. For at undgå at græsset slår vommen i stykker, er en høhæk med lidt godt hø også en god forsikring. Økologiske grønpiller kan også supplere kiddenes fodring. Når kiddene begynder at komme i brunst i september, skal de æde 1 FE om dagen for at blive klar til bedækning, og efter bedækning er behovet endnu højere, hvis gimmerne ellers er blevet drægtige og målet er gode, store malkegeder.

GENNEMMALKNING – EN SPÆNDENDE MULIGHED

AF ANNETTE HOLMENLUND

Gederne malder i ca. 10 måneder, og i november-december, vil mange gedeholdere systematisk stoppe malkningen og lade dyrene få en pause til at gendanne yverets mælkeproducerende væv og gøre klar til en ny læmning i januar-februar.

Flere Hollandske besætninger med Saanen praktiserer at opretholde malkegedernes produktion på et niveau med 2-3 liter mælk i årevis. De kalder systemet durrmelken – gennemmalkning. Når det lykkes, sparer man drægtigheden, og da kid ikke er profitable at opfede, kan man på denne måde øge indtjeningen. Fostrene behøver ikke næring fra geden, og man skal ikke golde gederne i november-december. Geder, der klarer dette, kan malke i to-tre år. Det stiller dog store krav til foderplanlægningen.

GRÆS OG ROER FREM FOR MAJS OG KORN

Geden vil lige efter læmning uanset sin foderstand give mest mulig mælk. I denne periode har yveret kommandoen over de hormoner, der styrer gedens næringsstoffordeling. Er der ikke næring nok i foderet til mælkeproduktion, tærer den på muskler og fedt i kroppen og kan tabe sig betydeligt. Her gør den dygtige fodermester alt for at undgå, at dyrene taber sig for voldsomt ved at fodre med stivelsesholdigt foder f.eks. korn eller majs.

Ca. fem måneder fra læmning kræver kroppen at blive genopbygget. Der skal ikke

lægges for meget fedt på kroppen i denne periode, for så falder gederens appetit og mælkeydelse. Mælkeproduktionen er i meget høj grad afhængig af, at foderet er sukkerholdigt, fordi omsætning af sukker stimulerer mælkeydelsen. I denne periode må gederne gerne have et stort foderoptag af f.eks. roeaffald eller 1. slæt græs, som typisk har et højt indhold af sukker.

Vil man praktisere gennemmalkning, er det derfor vigtigt at have gode første slæt græs og evt. fodersukkerroer eller økologisk sukkerroeaffald i foderplanen i stedet for korn og stivelsesholdigt majsensilage. Vi har indtil videre ikke mange erfaringer med at malke geder igennem i Danmark, men med forbedret fodring kan det måske gennemføres.

.....
Det er ikke til at se, at disse hollandske geder har malket i tre år.

STYR GRÆSMARKEN BEDRE

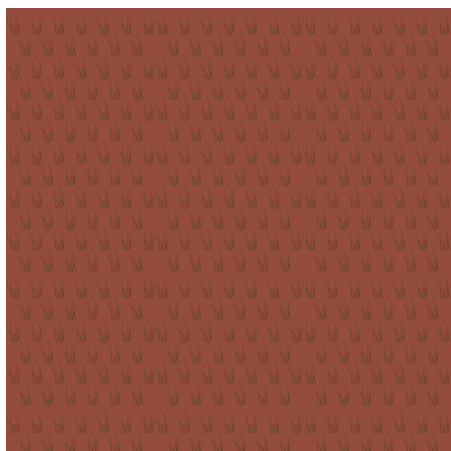
AF KARSTEN ATTERMAN NIELSEN

Måden, du passer dine græsmarker på, har større betydning for produktion og kvalitet end den frøblanding, du udsår.

Før du beslutter dig for, hvordan du vil holde geder, skal du vurdere bedriftens driftsmæssige og naturgivne muligheder. Derefter kan du lægge en strategi og sætte mål for produktion og græsmarksdrift:

- Er målet en høj produktion af mælk og kød, skal du have mulighed for at håndtere et intensivt system med slæt til ensilering og afgræsning, hvor du målrettet kan gå efter høj foderværdien og kvalitet.
- Er målet, at besætning og de omliggende arealer skal gå op i en højere enhed, uden at ydelsen skal være i top, kan du udnytte mindre intensive arealer og græsningssystemer.

A: Slæt

I begge tilfælde er dit management af græsarealet forsat meget, meget vigtigt.

TRE GRÆSSYSTEMER

A: Slæt

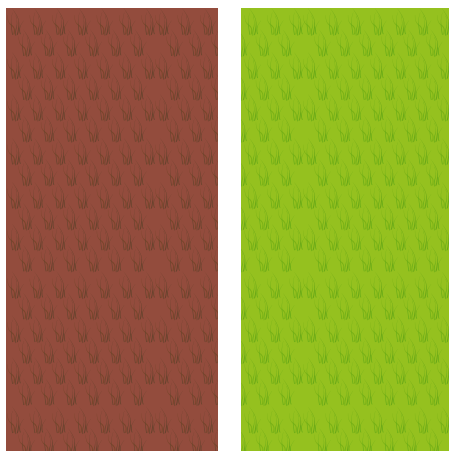
Et slætareal kan være et meget intensivt system, hvor man kan målrette foderværdien til gedernes behov ved at tilpasse slættidspunktet til kvaliteten.

B: Kombineret afgræsning og slæt

Kombinerede afgræsnings- og slætssystemer kan også være et meget intensivt system. Man målretter foderværdien af ensilagen ved at tilpasse slættidspunktet efter kvaliteten og ved at have en god styring af afgræsningsforløbet.

Ved at kombinere slæt og afgræsning rigtigt kan du begrænse det samlede smittetryk af løbetarmorm og cocidiose.

B: Slæt og afgræsning

Variationer af slæt/afgræsning

b1: Afgræsning med både frontråd og bagtråd

Et meget effektivt afgræsningssystem, hvor gederne kun afgræsser mellem de to tråde. Ved at anvende en bagtråd opnår du følgende fordele:

- En større produktion, da genvæksten af græs ikke generes af at græssende geder æder de nye blade, som vokser frem.
- Smittetrykket af løbe-/tarmorm og risiko for coccidiose nedsættes meget, da arealet er helt fri for græssende dyr i en længere periode.

b2: Afgræsning med frontråd - stribegræsning

Dette er også et effektivt system, hvor du dagligt tilbyder dyrene en passende mængde foder af den ønskede kvalitet. Når græsset bliver for groft, tager du slæt på den reste-

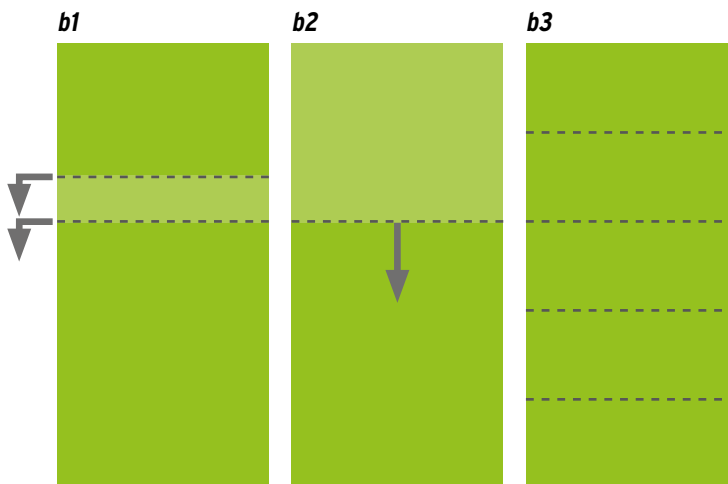
rende del af arealet. Afgræsningen begynder nu forfra - helst på et nyt areal, hvor der før har været taget slæt. Smittetrykket af løbe-/tarmorm og risiko for coccidiose nedsættes væsentligt.

b3: Afgræsning i skiftefolde

Afgræsning i folde er et mindre effektivt afgræsningssystem, men det er heller ikke så arbejdskrævende, som de to førnævnte systemer. Produktionen af mælk afhænger af tilbuddet af græs og vil derfor være størst de første dage, dyrene afgræsser i en ny fold. Derefter vil ydelsen være svagt faldende, indtil gederne igen kommer ind i en ny fold med meget græs.

Jo flere folde, jo mere effektivt er systemet. Fire folde med tre til fem dages afgræsning i hver fold er det mindste, man kan anbefale. Et system med otte til ti folde og en afgræsningstid på to til tre dage er bedre og mere effektivt.

Variationer over afgræsningssystemer

Gederne foretrækker klart at græsse på det nye stykke græs frem for gårdsdagens (th).

C. Kontinuerlig afgræsning i en eller to folde

Kontinuerlig afgræsning er et mindre effektivt system – også til geder. Systemet er oplagt at anvende på arealer af mere marginal karakter. Systemet har nogle fordele. De græssende geder får en ensartet kvalitet

hver dag, og det er ikke så arbejdskrævende som de før omtalte systemer. Risikoen for løbetarmorm og coccidiose er imidlertid stor ved kontinuerlig afgræsning. Hvis det er muligt, bør smittevejene brydes ved at gennemføre slæt på arealet.

C: Afgræsning

HØST GOD KVALITET

Jo bedre kvalitet i grovfoderet, jo mere kan gederne æde uden at miste mælkeydelse. Gevinsten er sparet dyrt korn og kraftfoder.

Sådan øger du foderværdien i ensilage

- En relativ kort periode mellem slæt, dvs. fire-fem uger
- Afpudsning af vraggræs (tuer og totter) efter afgræsning, og før arealet bliver afsat til slæt, øger kvaliteten i ensilagen betragteligt. Ved afpudsningen skal græsset klippes ned til fem cm over jorden. Er der meget afpuds, bør det fjernes fra arealet.

Under tørre forhold kan mindre mængder ofte knuses helt og blive på marken. Det er en god metode, da næringsstofferne ikke fjernes fra arealet men efterfølgende udnyttes til ny græsvækst. Det er vigtigt, at afpudsningen bliver udført helt ned til en stubhøjde på fem cm. Ved denne lave stubhøjde reduceres græssets tendens til stængeldannelse, så der efterfølgende bliver produceret flere blade med høj foderværdi og færre stængler med lav foderværdi.

SÅDAN ØGER DU FODERVÆRDIEN UNDER AFGRÆSNING

Geder er topgræssere og selekterer meget i afgrøden. Det er delvist nytteløst at tvinge dem til at bide i bund på et afgræsningsareal. Konsekvensen af gedernes græsningsadfærd er, at græsset bliver meget stængelrigt et stykke hen i vækstperioden.

- Ved at kombinere afgræsning og slæt kan man øge kvaliteten af græsset.

- Anvend intensive afgræsningssystemer som B1 og B2.
- Anvend en blanding med græsarter og græsmarksbælplanter – f.eks. lucerne – som øger ædelysten.

Tværhegnet flyttes let ved at løsne spolerne, flytte hegnet og stramme spolerne igen.

VÆLG DEN RETTE GRÆSBLANDING

AF KARSTEN ATTERMAN NIELSEN OG BJARNE HANSEN

Når du vælger græsblanding, er der to forhold, du skal tilgodese. For det første skal græsblandingen være egnet på det pågældende areal. Især på arealer, der er lavtliggende og fugtige eller meget tørre i sommerperioden, skal man være opmærksom på blandingens holdbarhed (persistens), dvs. evnen til også at producere foder i de efterfølgende år.

For det andet skal blandingen give det størst mulige udbytte af en god og målrettet kvalitet. Kvalitet omfatter også ædelyst til blandingen og evne til at producere uden større input af kvælstof.

I "Anbefalede frøblandinger til græsmarker" er der blandinger, som er målrettet geder. Det drejer sig om blanding nr. 58 og 59. Blandingerne justeres, når der kommer ny viden

BLANDINGER TIL GEDER

Til intensive produktionssystemer på alm. agerjord, hvor målet er høj ydelse af mælk/kød

- Primært til slæt og minimal afgræsning: blanding nr. 59
- Primært til afgræsning og minimal slæt: blanding nr. 58

Til arealer, der har en lille tendens til at blive fugtige eller tørre

- Afgræsning og slæt: blanding nr. 58

Til arealer, som er fugtige eller meget tørre

- Slæt og afgræsning: blanding nr. 36

om geders afgræsning eller nye arter, der egner sig til forskellige jordtyper.

GRÆSARTER TIL GEDER

ALM. RAJGRÆS

Bør være den dominerende græsart i blandingerne. Det er den mest produktive art og den, gederne allerhelst vil æde. Brug overvejende diploide sorter til slæt og overvejende tetraploide sorter til afgræsning, begge typer ædes gerne af geder. Kan bruges på alle jordtyper.

SVINGEL

Geder æder gerne strandsvingel og rajsvingel, og begge kommer hurtigt i gang om foråret. De egner sig godt, hvor gederne skal tidligt på græs.

Der findes flere typer rajsvingel. En fordel ved rajsvingel af strandsvingel-type er, at den kun har begrænset stængeldannelse efter første slæt/afgræsning og derefter holder sig vegetativ.

Rajsvingel af rajgræs-type kan bruges på alle jorder undtagen eng.

På marginale jorder og fugtige jordtyper klarer strandsvingel sig godt.

Engsvingel bør kun bruges i blandinger på eng, da den ikke producerer noget af betydning andre steder.

TIMOTE

Bør indgå i alle blandinger, da den meget gerne ædes af gederne. Der kan selekteres efter slæt eller afgræsningssorter. Kan bruges på alle jordtyper.

HVIDKLØVER

Mange marker bliver helt domineret af hvidkløver. Det er problematisk, da geder kun æder meget lidt hvidkløver. Den er med i eksisterende blandinger pga. kvælstoffiksende effekt og god forfrugtsværdi. Den skal anvendes i langt mindre mængde, dvs. højst 4 til 6 pct. og være den reelt småbladede type.

Der er generelt for meget hvidkløver i mange traditionelle græsblandinger. Geder er ikke særligt glade for hvidkløver.

RØDKLØVER

I Danmark har vi ingen erfaringer med rødkløver i blandinger til afgræsning og slæt. I Holland anvendes rødkløver derimod meget og ædes gerne. Rødkløver vokser godt på mineraljord, dvs. ler og sand, men trives dårligt på lavbundsjord. Andelen i blandingen bør næppe være over otte pct., da rødkløver kan udvikle sig voldsomt i andet brugsår og genere græssernes vækst. Desværre holder rødkløver kun tre til fire år.

LUCERNE

En af gedernes foretrukne fødeplanter. Der skal meget mere lucerne i blandingerne. Lucerne har et meget højt proteinindhold og kan erstatte hvidkløverens kvælstoffiksering og forfrugtsværdi.

Man kan overveje, at dyrke ren lucerne til slæt, men vær opmærksom på at høste med en højere stubhøjde end i græs. Etablering af lucerne kræver ekstra omhu ved såning, og lucerne trives ikke på alle jordtyper og meget dårligt på fugtige arealer.

URTER

Kun cikorie og kommen klarer sig i blanding med græs og bidrager med plantemasse af betydning. Andre udsåede urter bliver udkonkurreret. Stribesåning af urterne forhindrer ikke hvidkløver i at udkonkurrere dem. Geder æder gerne cikorie og kommen, og specielt cikorie kan med fordel øges i blandingen.

ØKONOMI I MÆLKEPRODUKTION

AF KAREN JØRGENSEN

Økonomien i produktion af gedemælk afhænger af mælkeprisen og omkostningerne til at producere mælken. I modsætning til konventionelle malkegeder skal økologiske malkegeder på græs, og derfor afhænger økonomien af succesen med afgræsningen og styringen af omkostningerne i øvrigt. Omkostningerne til ensilering er mellem 30 og 50 øre pr. kg tørstof. Øget afgræsning er derfor med til at holde omkostningerne nede. Der er forskel på racer. Saanen har den største produktion af mælk, men i regn og dårligt vejr vil de være på stald. Dansk Landrace og

Toggenburger er mere robuste, har underuld og er bedre græssere. Mange besætninger krydser racerne for at få stærkere dyr, der passer bedre til vores klima, og som kan optage mere græs via afgræsning.

MÆLK BETALER IKKE DYRT FODER

Produktionen af mælk fra malkegeder er i Danmark yderst beskeden. Antallet af besætninger med malkegeder- økologiske og konventionelle – er omkring 20. Datamaterialet er alt andet lige begrænset, og kalkulen her er efter bedste evne udarbejdet ud fra de få besætninger, som vi har et datamateriale fra.

Eksempel på kalkule for økologiske malkegeder

Salg af mælk		kr.		kr.
Levering af mælk, kg	600		750	
Afregningspris, 4,90 kr./kg	4,90	2.940		3.675
Transport, 0,25 kr./ kg mælk	0,25	-150		-188
Salg af mælk i alt		2.790		3.488
Foder omkostninger	kg/FE	kr.	kg/FE	kr.
Kraftfoder, á 3,10 kr./ kg	45	140	365	1131,5
Startblanding, á 3,5 kr./ kg	27	95	27	95
Korn, á 2,25 kr./kg	210	473	60	135
Mælk til kid, á 3,26 kr./kg	50	163	40	130
Mineraler, á 4,00 kr./kg	10	40	10	40
Ensilage, á 1,40 kr./FE	288	403	356	498
Frisk græs, á 1,00 kr./ FE	183	183	90	90
Foderomkostninger i alt		1.496		2.120
Diverse omkostninger		125		125
Dækningsbidrag pr. ged		1.169		1.243

Kalkulen er beregnet ved to ydelsesniveauer og to niveauer for afgræsning. Det er bemærkelsesværdigt, at der ikke er større forskel på dækningsbidraget ved en ydelse på 750 kg mælk pr. ged end ved 600 kg. Forklaringen er den enkle, at merydelsen skabes gennem fodring med dyrt kraftfoder. Budgetkalkulen angiver mindsteprisen for økologisk gedmælk, så der er en løn til ejer. Med en pris på kr. 4,90 pr. kg kan mælken lige betale det økologiske kraftfoder. Kan mælken ikke indbringe denne pris, er alternativet en low cost produktion med egne fodermidler men altså også en lavere ydelse.

GROVFODER VARIERER

Vi kan konstatere, at der er stor variation i den måde, som producenterne producerer på. Alle har deres helt egen fodersammensætning med hver deres grovfoder-favorit. Det gør det yderst vanskeligt at opstille et ensartet billede af produktionsformen. Nogle avlere sværger til at mikse roepiller med almindelig ensilage. Andre foretrækker majsensilage suppleret med kraftfoder-blandinger, der er tilpasset majsfodring. Andre går ind for at anvende restprodukter fra markært eller frøgræs og så fremdeles.

SPREDT YDELSE

Mælkeproduktionen varierer fra 500 kg til 800 kg mælk pr. årsged. De fleste af de besætninger, der foreligger oplysninger på, har en produktion omkring 700 kg pr. ged. Nogle producenter bruger omkring 50 liter mælk pr. kid og andre er nede på kun at bruge 25 liter pr. kid.

DIVERSE OMKOSTNINGER

Udgifter til dyrlæge, produktionsrådgivning og DAKA er de omkostninger, som tynger mest. Det er forholdsvis dyrt at skaffe sig af med døde dyr til DAKA, fordi de kategoriseres som "store dyr". Omkostninger til dyrlæge er til gengæld begrænsede, da det er svært at behandle geder mod sygdom. Dyrene bliver typisk aflivet, hvis de bliver syge.

MALKESTALD OG MASKINER

Etablering af stald med malkeudstyr til ca. 500 malkegeder med 200 kid løber op i omkring 2,5 mio. kr. (Kilde: *Delaval, Fixed Stall system*) Dækningsbidraget skal være omkring 1.200 kr./malkeged for at investeringen hænger sammen set over 25 år med reinvestering i inventar efter 12 år. Ved fuld aflønning af arbejdsindsatsen med 175 kr. i timen kan det lade sig gøre med en afregningspris for mælk på omkring 5 kr./kg.

